

Završena restauracija oltarne slike iz crkve sv. Đurđa u Pilama

Djelo je bilo u jako lošem stanju, a sad ponovno blista

Autor je slikao i za udovicu Marka Marulića u Splitu

PIŠE: BRUNO LUCIĆ

Crkvom sv. Đurđa u Pilama odnosno njezinom oltarnom slikom "Sveti Đurđe ubija zmaja" iz 16. stoljeća intenzivno se bavio Restauratorski odjel Dubrovnika Hrvatskog restauratorskog zavoda.

Naime, nakon dugotrajnih, temeljitih i opsežnih konzervatorsko-restauratorskih radova, djelo je 14. studenog vraćeno na svoje mjesto. Zaslužan je za to prvenstveno radišni tim dubrovačkih konzervatora-restauratora koji su uz pomoć kolega iz HRZ-a i suradnika još jedan posao priveli kraju.

Djelo slikara došljaka

Voditelj radova je viši konzervator-restaurator **Antonio Blašković** koji je s kolegicom, višom konzervatoricom-restauratoricom i voditeljicom Restauratorskog odjela Dubrovnika Hrvatskog restauratorskog zavoda **Nadom Lučić**, rekao više o djelu, autoru i radovima.

- Slika je djelo talijanskog slikara **Bernardina Ricciardija** koji je spadao u skupinu slikara došljaka, doselio je s obitelji iz Padove 1570. u Dubrovnik i tu je živio do smrti 1604. Prije Dubrovnika, radio je u Zadru, Šibeniku... Zna se za narudžbu jedne slike za udovicu **Marka Marulića** u Splitu. Kad je došao u Dubrovnik, bavio se obradom vune, izradom i čišćenjem tekstila. Slika je iznimno velikih dimenzija, 284 x 208 centimetara i slikana je na platnu, a nema baš toliko velikih platana iz tog vremena, pretpostavljam da mu je platno bilo dostupno iz ovog njegovog 'drugog posla'. Uglavnom su slike u to doba bile manjih dimenzija ili su bile na drvenim panelima... S restauracijom slike se započelo 2021. Standardna je procedura da se najprije naprave istražni radovi, da se rađe snimanja u vidljivom i nevidljivom spektru, infracrvena reflektografija,

fluorescencija, a uzima se uzorak mikropresjeka pa se analizira sastav kitova (masa za zapunjavanje), sastav boje da bi se dalje mogao odrediti način rada i pristupa, objasnio je **Blašković** te dodao:

- Slika je bila u lošem stanju kad smo je uzeli, ali znamo da je Družba *Braće Hrvatskoga Zmaja* djelo dala restaurirati 1936. i da je tu restauraciju radio **Ivo Skatolini**. To piše na slici crvenim slovima i ostalo je do danas. Kad je donesena, odmah se golim okom vidjelo da tu ima puno preslika, kitova, potamnjenih retuša, bio je dosta potamnjeni i zamućeni lak... Sliku smo 2021. prenijeli u Zagreb u radionicu Hrvatskog restauratorskog zavoda gdje je rađen rendgenski snimak i onda se po tome moglo vidjeti koliko zapravo nedostaje materijala, koliko je materijala prekriveno kitovima i retušima. Potom je krenula restauracija, skidali su se retuševi i kitovi ugušćenim organskim otapalima, dio kitova se omekšavao pa se skidao mehanički, a potom se skinulo postavno platno koje je bilo zalijepljeno voštanom pastom. Skalpelima se vosak polako uklanjao, sigurno se napunila jedna dobra vrećica, radilo bi nas po osmero... Stavili bismo sliku na veliki stol i dva sata strugali vosak - i tako jedno desetak dana. Poslije smo **Nada** i ja ostatke voska vadili kemijskim putem... Kad smo dobili čistu sliku na jednom platnu, išlo se s rekonstrukcijom nedostajućih dijelova platna, a to su radile kolegice **Matea Bačić** i **Alma Dilberović**. Zakrpe su se radile ispreplitanjem niti, tri su bile veličine 50 x 30 centimetara, ostao je na tim mjestima samo dio voštanog kita, nije bilo platna, ničega... Nakon toga se slika postavila novim dublirnim (podstavnim) platnom, radilo se sustavom napinjanja na drveni okvir i to na opruge, s obzirom na veliku dimenziju platna i na kraju je krenu-

Slijeva: Alma Dilberović, Mihael Štengl, Nada Lučić, Matea Bačić, Hrvoje Smoljan i Antonio Blašković

Djelo prije i poslije obrade

Uloženo je puno truda, znanja i vremena

lo rekonstruiranje prikaza. Unatoč tome što su bila velika oštećenja, što je jako puno nedostajalo ipak je bilo sasvim dovoljno informacija da se naprave rekonstrukcije svega što nedostaje. Nisu nedostajali prikazi lica, ruku, glavni dijelovi na slici su ipak bili sačuvani pa se rekonstrukcija mogla napraviti. To je bilo izazovno i dugotrajno, ali su kolege to zajednički doveli do kraja, pojasnio je voditelj konzervatorsko-restauratorskih radova.

Stradanje u potresu i ratu

Crkva je stradala tijekom potresa 1979. godine, ali to nije bilo njezino jedino stradanje...

- Dakle, slika prikazuje svetog Đurđa koji ubija zmaja. U gornjem kutu je lik Bogorodice s djetetom, sa strane su sveti Ivan Krstitelj i, naravno, sveti Vla-

ho koji drži Grad. Inače, crkva svetog Đurđa izgrađena je 1590. i očuvana je temeljita dokumentacija od samog početka izgradnje, poznati su troškovnici, majstori koji su radili: zidarska radionica **Petra Nosana** uz pomoć **Ivana Longa**, klesarske radove radio je **Andrija Pomenić** s Korčule. 1592. je crkva završena, a iste godine bila je gotova i Ricciardijeva slika. Dvije godine nakon završetka crkva je postala bratovštinska crkva češljača sukna, a i sami Ricciardi se bavio time i bio uključen u to. Konstruktivna sanacija nakon potresa 1979. počela je 1991., a stradala je crkva i tijekom Domovinskog rata, druga faza sanacije počela je 1999. Restauracija oltarne slike crkve sv. Đurđa bilo je dio redovnog programa Hrvatskog restauratorskog zavoda - Restauratorskog odjela u Dubrovniku i u potpunosti je financiran sredstvima Ministarstva kulture i medija. Da se slika uopće uvrsti u program, rezultat je dogovora između nas i nadležnog Konzervatorskog odjela u Dubrovniku i nadležne konzervatorice **Božene Popić Kurtela**, navela je **Lučić**.

Slika prikazuje svetog Đurđa kako ubija zmaja, a onako kako sad izgleda potvrđuje stručno odrađen posao i način kako se 'ubija' djelovanje zuba vremena!

Kad se stručne ruke slože

Najuži tim suradnika su bile: **Matea Bačić**, **Alma Dilberović** i **Jelena Maras**. U određenim fazama radova su sudjelovale i sve ostale kolege iz Restauratorskog odjela Dubrovnika: **Katija Kovačić Karamatić**, **Mara Kolić Pustić**, **Barbara Knežević Kuzma**, **Ivana Čustović**, **Hrvoje Smoljan**, **Martina Poša Njirić** i **Nada Lučić**. Napinjanje na novi podokvir sistemom opruga realizirano je u suradnji s kolegom **Slobodanom Radićem** iz Odjela za štafelajno slikarstvo u Zagrebu. Povijesnu umjetničku obradu slike je radila **Martina Wolff Zubović** iz Odsjeka za konzervatorsku dokumentaciju, sve vrste snimanja su izveli kolege iz Fotolaboratorija HRZ-a: **Ljubo Gamulin** i **Pino Gamulin**, rendgensko snimanje **Goran Tomljenović**, dok su analize pigmenata i veziva izvele kolege iz Prirodoslovnog laboratorija HRZ-a **Domagoj Mudronja**, **Margareta Klofutar** i **Ana Bogi**. Na pripremi montaže i montaži je sudjelovao **Mihael Štengl** kao vanjski suradnik.